

Człowski M. Kopia listu Admowańska do
Potskiego (1792)

XVIII. 2. 4321

Czasop. Archiw. 1792) 57 692

Kopia Listu W. Jana Odrowąża do J W.
Potockiego, Marszałka Konfede-
racyi Targowickiey, z okolicz-
ności pisanego Listu z Dubna
dnia 2. Sierpnia do Króla, dato-
wanego z Lwowa Dnia 18. Sier-
pnia 1792. Roku.

List JWWMC. Pana do Króla swego z Dubna pisany dnia wtorego Sierpnia rąk moich dozedeł; co o nim myślę mam sobie za satysfakcyą JWWMC. Pana uwiadomić. Głofisz się miłośnikiem wolności, zatem żadnym piśmom, któreby nawet i na publiczność wyzły, sprzeciwić się niepowinieneś. Mahomet tylko swe prawa dając i myśleć i pisać zakazał. Przeciwnie, gdzie czyny prawodawcy głofzącego wolność z ustami się zgadzały, tam prawdziwą i czystą cnotą swą wyższy nieboi się pociskow. Dobrą wiarą zatem ieżeli JWWMC. Pan czynisz, niepowinno go obrażać, gdy i ia wolności moiey używając szczerze prawdę samemu nawet JWWMC. Panu oświadczam. Wynurzam się przeto przed JWWMC. Panem, iż w wspomnianym liście styl i sposób pisania iego znajduię iakoby zwycięzcy; lecz czci i poważenia godny zwycięzca umie się miarkować, przez co godność swą podnosi, i szacunek dla siebie zafszepia; obcą zaś i nieprzyjacielską bronią, gdy JWWMC. Pan umiał zgnieść oyczyznę, próżno było żądać szlachetnego użycia laurów; gdy zbrodnia ie uknowała, uczciwość ich więczyć niezmogła. Zrzodło iednak zapalczywości i złego humoru JWWMC. Pana łatwe jest do wynalezienia. Dwa razy będąc w nadziei zwiedzionym, raz Hospodarstwa Moldawskiego, drugi raz Korony Polskiey uznaię ciężkość ciosu iego, a tem więkizą bydz musi, iż go trzeba pokrywac hipokryzyą.

)

De-

Deklamacye o wolności, miłości Oczyzny poty są uczczeni słowy, poki czynami nie są stwierdzone, poki czyśćć powodow jest niewyjaśniona. Ubiegać się za przewiśkiem rządu czyli Etymologią iego, dzieło jest Grammatyków, Prawodawca mniej się nad słowem zastanawiać powinien, rzecz istotna dla niego jest, czyli rząd jest rozładney wolności, czy też niewolniczy, lub też co naygorzsa anarchii; a komu słowo *Król i Rzeczpospolita* wiele brzmiącą są rzeczą niech stośnie Anglią z Wenecyą. Anglia wżak jest pod Królem, Angielczyka nikt nienazwie niewolnikiem; w Weneckiey zaś Rzeczypltey ciężko znaleźć wolności. Słowa zatem gdy u mnie nic nieznaczą, przebacz że list, i systema iego w krotkości roztrząśne.

Gdy JWWMC. Pan czynności seymu naganiasz, czemuż z urzędu qua Poseł seymu niepilnowales, lecz że ciężko było JWWMC. Panu zcierpieć, aby mimo niego Naród się wydobywał, porzuciles go, potem zaś niedość mu było walczyć z stanami i Kommissyą woyskową, których iż racyą pokonać niemogłeś, wyniosłeś się za granicę; ztamtąd chciałeś aby sny iego w listach pisane Seym za wyrocznie przyjmował. Gdy przeświadczenie mary owe dyktowało, mówić ie było na seymie, wtenczas uznałbym go myślącym się lecz godnym szacunku partyotów.

Wracam się do listu; powtarzasz JWWMC. Pan aż do uprzykrzenia Seym i konstytucyą Dnia 3go Maia byź spiskiem. Będzie to spiskiem zbior Posłow z podwoynych Seymików? Spiskiemżeż to można nazwać, co jest podwierdzono wśzystkimi seymikami? Spiskiem czyżto byź może, co o' wśzystkich Europeyskich dworow znane było szanownym prawodawców zbiorom? Moskwa zbior ten zawsze znała seymem, aż Ferman iey gdy wypadł niszczący go, JWWMC. Pan w ustach Polak, w sercu zawsze Moskwicin w Targowicy z kilkoma sobie dobranemi, Seym, Naród, i udzielnosc Rzeczypospolitey chceź znaczyć, obcym się gwałtem okrywszy.

Pokim deklamującego JWWMC. Pana słyszał na władzę królewską, można było za dobrą wiarą utrzymującego suppono-

XVIII. 2. 1321

ponować; lecz czemuż wszystkie konfytucyi szczegoly ni-
szczyć chcesz, gdy w niey są takie prawdy, które z praw
przyrodzonych są dobytymi, chyba dla tego że gwałciciel praw
związkowych znać ich nigdy niechce. Szkodzi mu zniszczenie
liberi veto, daru potroynego Moskiewskiego narzute lub też
artykuł konfytucyi twierdzący, iż ktokolwiek na polskiej zie-
mi stanie, wolnym jest, niebędzie mu do smaku: bo Moskale
zbiegłych swych chłopów, a przy nich wdzieścioro Polskich
z Polkicy koczowaćby niemogli. Daley nieznanym w Swie-
cie sposobem napastnik i gwałciciel maż czoło broniącego się
Króla z Narodem obwiniać, skutki napadu swego, krew oby-
watelską rozlewając na niego zwałać. Gdyby Polska attaku-
jącą Moskwę biła, skoroby to było skutkiem woli seymu, sko-
ro naród tak licznemi składkami okazuje iak więzy Moskiew-
skie są jemu obrzydłe, godziwą jest rzeczą na niego powsta-
wać? Na Seymie, któremuś JWWMC. Pan przyśiągł wier-
ność i posłuszeństwo, mowiłeś JWWMC. Pan tylekrotnie, że
gdyby naród smakował w więzach, Oyciec dzieściorga dzie-
ci szukałbyś gdzieindziej Oyczyżny. Dziś mieniąc Oyczyżnę
swą w więzach, czemuż swego przyrzeczenia niedopelniasz?
Łatwa odpowiedź, iż w ow czas niemiałeś żadnych osobistych
widoków, gdyś owe przyrzeczenia czynił.

Cała Europa litując się nad Polską, ieden JWWMC.
Pan urągasz się z wiarołomstwa Prusaków, gdy śmiełz stro-
fować o dopominanie się posłkow u Króla Pruskiego; upomi-
nanie się wypływało z wzajemnego sojuszu między Polską i
Prusami; lecz gdyby i z publicznego niewypływało prawa,
czyż można, ażeby ten naganiał wzywanie obcey pomocy,
który na czele Moskiewskiej przemocy gniecie swą Oyczyżnę,
chyba żeś Polke uznał Prowincyą Moskiewską, gdy sposoby
zrzucenia iey iarzma występkiem mieniesz, a powrocenie iego
dziełem prawem i należnem poważasz się twierdzić.

Krol był występny, iż ku utrzymaniu się na tronie, do
przywykłej władzy Moskiewskiej Hułanow swoich łączył dla
ścigania konfederatów; powracający JWWMC. Pan Moskwę
do władania Polską śmiełz go oto upominać. Występny był
Król, że z Moskwą się łączył, i znowu występny jest, że z

narodem połączony Moskwę uznaie nieprzyjacielem. Czynił on to jako urzędnik, i narzędzie Seymu i Narodu, mający zlecenie bronić się od napadu Moskiewskiego; przewinienie jego w tem tylko uznawać można: że rozkazując woysku się cofać, dał sobie powód przystąpienia do związku Targowickiego.

Gdybym JWWMC. Panu przypomniał i wystawił wszystkie hańby i mordy od wieków Polzccze przez Moskwę czynione, gdybym przypomniał, iż gwałtowne rozpoczęcie Seymu, 776. Roku było skutkiem woli Moskwy, i Seymiki na tenże sam Seym czynione, to krwią szlachecką, to gwałtem, którego JWWMC. Pan na swej oboie doświadczał, znakomite, serce czułe możebym porużył Czuie to każdy Polak, lecz następca Chmielnickiego, Glińskiego i Dorożenki zniszczywszy czułość w sobie gotów zaprzeczyć.

W dalszem zrządzeniu podobało się strofować Króla, że z woyskiem przystępuje; iakież, woysko bez niego ma przystąpić, gdy przez Seym iemu użyczone było? W iakiem iednak obrzydzeniu uzurpator Rzeczypospolitey jest w woysku, porzucenie tak licznych, godnych, i szanownych oficerow jest dowodem. Roskazuiesz daley JWWMC. Pan Królowi; aby na czele stanow przystąpił do konfederacyi, a ie JWWMC. Pan rozpędził; trwa wszakże seym i konfederacya, dobrowolnie obrani Posłowie, dobrowolnie ją tylko rozwiązać mogą. Manifest Marszałków obydwóch toż potwierdza, czyniących imieniem i seymu i nieprzymuszonego niegdyś narodu instrukcyami wojewodzkiemi, kilkokrotnie oświadczającego wolę swoią. Uśną się JWWMC. Pan z woyskiem Moskiewskiem, a stany w ow czas dopełnią czyn szlachtetny, niepodległy, mężny, i cnotliwy; lecz widoki jego niepozwoła Polakóm przez Polaków się rządzić: zbyt iestés krnąbrnym, abyś Oyczytsey władzy był posłusznym, zbyt oddany Moskwie, byś ia mogli kiedy opuścić.

Obrazi to może JWWMC. Pana, co wyrażam; ale żebym przewiadczył jego, że oddaleni nawet znają go, pozwól bym czyny Jego roztrząsnoł. Regimentu wystawienie z nadworney milicyi, gdy obiecywane w celu czynienia otdynacyi

Hu-

Humaniſkiej, a na tem gdy ſię poznano, pod ſwem imieniem, i dla ſwego imienia wystawił JWWMC. Pan Regiment,

Granice od Turków JWWMC. Pan ſwemi zaſtania-
leś kozakami: możeż Polak temu wierzyć, iż to dla Polſkiej
czyniieś, gdy Turcy iako wrogi Polſkiej ſprzymierzenci at-
takować ią niemyśleli: na coż ſobie robić zaſługę tego w Pol-
ſzcze, co miało być ſtopniem do Hoſpodarſtwa Wołoſkiego.

Powołania do wojska, nikt w JWWMC. Panu, ani
ſam w ſobie nieznaieś; uznał go P. Sztakelberg, niepotrzeba
mu też było doświadczonego dla Polſkiej żołnierza, lecz na
tem mu wiele zależało, aby ſię zbył poprzednika iego P.
Stepkowskiego; bo on choć poczęści zabraniał koczowania
chłopów Polſkich. Władzca całego Kraiu doświadczył cnotli-
wego oporu w Departamencie wojskowym, iż go nicodſądzo-
no, zlecił przeto JWWMC. Panu, abyś go ſpłacił z gene-
ralſtwa Łeytnantowſtwa, i niezawiodł ſię na nim przezorny
Minifter: boś nietylko niezabraniał, lecz i ſtrofował ſwoich
podkomendnych, gdy ſię uymowali o chłopów Polſkich, ko-
czunek zatem ich ſzedł bez oporu. Gdy zwierzchność wojs-
kowa wraz ze Stanami, którym JWWMC. Pan poprzyſiągł
wierność i poſtufzeńſtwa za iego niepowodowały ſię wolą, wal-
czyieś z niemi, a w dowód naywyżſzey wſgardy i obelgi
kopią liſtu do Feldmarſzałka Romanowa poſtacieś, w którym
wyrzażaś, iż raz oddania ſię Pańſtwa Roſyjskiemu, nigdy nie
odſtąpiſz: coś wiernie dopełnił, gdy podgartaiąc pod ſiebie ca-
łą udzielność Rzeczypoſpolitey, Moskwy tylko zwierzchność
i panowanie naywyżſze uznaiieś. *Cum vis cenſor eſſe, prius
te crimine purga.* Chceſz iednak aby wierzoño, iż wol-
ność, rząd, i niepodległość zachowaſz dla Polſkiej przez Mo-
ſkwę. Wzory rządów, czyli raczey monſtrów anarchii dali
Polſzcze X. Dołhoruki, X. Repnin, i. P. Sztachelberg: ci pełni-
li ſwą powinność, gdy niedołężność Polſkiej uwieczniali, takiak
owi zdradę, co ſię Moskwie poddawali. Słyſzałem powieść X. Re-
pnina, gdy mu mowiono, iż Polſzcze zią dał formę rządu, od-
powiedział: że pochwała konſtytucyi była by iego naganą;
lecz JWWMC. Pan zacięty w ſwym uporze, powieſz, że
chce Moskwa, by Polſka była niepodległą, to chyba wyper-
ſwa-

swadowaleś Moskwie, aby się kontentowała bydź Potencją tylko Azyatycką; znał to dobrze Piotr W. gdy Augusta II. Polfcze stanowił, przez Polskę bowiem przeyscie woysku icy jest do Europy. W podległości powfzechney, wolności szczególney próżno szukać: chyba zaprzeczysz, iż powfzechności są częściami wżyscy, a każdy szczególny nie składa powfzechności, gdy z więzow powfzechnych wżyskich wolność w szczególności zaręczał.

Zawieszenie sądów, zwałanie ustaw seymowych, proskrypcye, sekwestra, rabunki, od których JWWMC. Pan zaczynał, są zadatkami przyszłego rządu anarchiczno - arystokratycznego. Zemsta czy wetowanie się za swą karę równiać się do tego nie może; kara za nieposłuszeństwo wojskowe wypadła na niego, proskrypcye zaś, wzor tych co zgnetli istotę Rzeczypospolitey Rzymkiey, Sekwestra na niepiszących się na Konfederacyą może nazwać ieszcze trzeba będzie wolnym wzywaniem do świętego i wolnego dzieła. Wczemże iednak tę wolność JWWMC. Pan zakładasz? rozbierzmy. Za nypierwszą JWWMC. Pan kładziesz wolną elekcyą Królów; aże wolnie Polacy prawie żadnego Króla nie obrali: więc JWWMC. Pan niepodobney rzeczy żądał; że zaś Moskwa Królów Polfcze daie, więc za icy prerogatywa obstaiesz, nie na narodową. Od zgaśniętey familii dziedziców Litwy i Rufi, każde prawie bezkrólewie wojną domową i zburzeniem znakomite, tem niebezpiecznieysze dla Polski. im sąsiedzi icy od owych czasow bardziey się zmocnili.

Ciefzy wprawdzie Seweryn Rzewuski Hetman Polny Koronny, iż gdy nam spalą domy, mając lasy nowe pobudujemy, lecz zdrowy rozrządek znać to nie może rządem, gdzie peryodycznie trzeba się niszczyć, nie uznaię tam wolności, gdzie gwałty woien domowych wżelką wydzieraią własność, a tylko naczelniki zamieszkań korzyści dla siebie zbieraią.

Wolnością także JWWMC. Pan mienisz; żeby nieposessyonaci należeli do obrad: pozwól bym słowa z Montesquieu JWWMC, Panu powiedział: *Tous les citoyens dans les „ divers districts doivent avoir droit de donner leur voix pour „ cho-*

„ choisir le representant, excepté ceux qui sont dans un tel état
„ de bassesse, qu'ils sont reputés n'avoir leur volonté propre,,
Liv. XI. Cha. VI. Wszakże pytając się zdrowego rozsądku,
w rządzie doskonałym wolnym ten obiera Sędziego, kto jego do-
świadcza, ten podatki stanowiąc ma, kto je znosić musi, ten do
prawodawstwa należeć powinien, na którego skutki jego spada-
ją: aże posiadacz ziemi ich tylko doświadcza, zatem on tylko
do obrad należeć powinien krajowych. Ukazy X. Repnina w
Roku 1768. zniszczyły tę zasadę Praw Polskich; Polska odrad-
zając się sposob ich dopełnienia przez księgę ziemianką obmy-
śliła. Ciężką jednak ona dla JWWMC. Pana była, bo był
tylko jedną kreskę miał na sejmikach, podług zaś nie ładu
1768. masz kilka tysięcy kreszek z czynszowników, któremi gnie-
cieńsz równych sobie współobywateli: deklamując zawsze o ro-
wności i wolności. Rowneż dobroczynności jego zamiary
czyż nie są w zniszczeniu praw mieyskich? prawa mieyskie przy-
więzują mieszczan do Stanu szlacheckiego, szlachcie pozwala-
ją zysków mieyskich, czynią wspólną Ojczyznę, a bogactwa
i przemysł z wszystkich krajów do siebie ściągają. Ocalenie
wiary jest także hasłem konfederacyi Targowickiej; wczemżeż
to jest? Oto w zniszczeniu hierarchii szmatyckiej, przez któ-
re zniszczenie powrotem staną pod Zwierzchność synodu Petersbur-
skiego w gotowości staną w każdym czasie do rokoszów i rzezi
tyle razy dopełnianey.

Iacyż to są naczelnicy początkowego dzieła JWWMC.
Pana: Hetman Branicki... nigdy był krwią współradów, i te-
raz złamawszy przysięgę w Warszawie, dowodził z Moskalami,
aby się Krew polska rozlewała.

Rzewuski lub w Alchemii utopiony, lub ściągający
współrodaków swoich, blisko lat 20. Ministrem będąc, pensye
odbierając, byłżeż kiedy na Seymie lub radzie woyskowej.
Szef 2 Regimentów z pensyami Szefowskiemi, Kapitańskiemi
exercytowałże je? nigdy; dwór swoy z Oficerów składał, a
niektórym gdy można było, gaje przytrzymywał, furmanki
z koni regimentowych sprzęgał. W początkach seymu osta-
tniego, gdy Król Pruski rękę Polscze podawał, ón notą swą
na-

naprowadzał, aby Polskę opuścić. W Wiedniu ustawnie przekładał, iż powstanie Polskiej jest zgubą Monarchii Austriackiej, Delegatów Galicyi rokołzanami nazwał, a psując im kredyt miał widok na starb Cezarski przez Starostwo Dolińskie, co się mu też przedziwnie udało. Dumę, i proźność swoją okazał w ordynansie danym wojsku Polskiemu, gdy się mienił Xięciem Oleska i Podhorzec, majątności niewielkiej, bo za półtorakroć sto tysięcy ryńskich od kredytorów zabranej! przemyśli zaś jego znany, gdy przed kredytorami wywioził sprzętów za blisko sto tysięcy ryńskich. Xiąże Kowla daru seymu 1775., chce prawdę Xięstwo z niego robić, gdy podgartnie inne starostwo pod wspomniony Kowel. Kowel co Oycu jego i iemu nadany był, a on brzydką kabałą uwolnił się od placenia długów oyczytych.

Oto jest krotki obraz zamiarow i współczuików JWWMC. Pana, jeżeli go obraża, iam niewinien. Wściekła się wszakże pewna Rzymianka ze złości, że ją zwierciadło brzydką pokazało. Zwierciadło nieprzestało rzeczy wyobrażać iak są, baba zawsze była szkaradną. Z iakim więc zostaie sentymentem, łatwo JWWMC. Pan poznasz wyznając się.

JWWMC. Pana

uniżonym Sługą

Jan Odrowąż.

XVII-2 1321

Extr. XIV, 509

4-0